

Nr 215.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående bemyndigande att till clearingkassa för kaffe överföra tull, tilläggs-tull och skatt å kaffe, m. m.; given Drottningholms slott den 21 oktober 1949.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen lämnas inledningsvis en redogörelse för den i augusti företagna avstämningen av 1949 års nationalbudget mot den faktiska utvecklingen. Efter anmälan av den i september träffade principuppgörelsen mellan regeringen och arbetsmarknadens samt jordbrukets organisationer beträffande stabiliseringspolitiken under år 1950 upptages till behandling det i viss mån nya läge med avseende å förutsättningarna för en fortsatt prisstabilitet, som uppkommit genom den partiella devalveringen av den svenska kronan den 19 september. I detta sammanhang lämnas en redogörelse för huvudlinjerna i resultaten av verkställda utredningar rörande devalveringens verkningar på den svenska prisnivån. Den av devalveringen framkallade prisstegringstendensen anses i huvudsak böra motverkas genom tillgripandet av subventionsåtgärder. I anslutning härtill begäres bemyndigande att intill den 1 juli 1950 i den utsträckning Kungl. Maj:t finner lämpligt besluta om överförande av tull, tilläggstull och skatt å kaffe till clearingkassa för kaffe.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Drottningholms slott den 21
oktober 1949.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT,
ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om överförande till clearingkassa för kaffe av tull, tilläggstull och skatt å kaffe, m. m. och anför därvid följande.

Enligt den i finansplanen till årets statsverksproposition anmälda nationalbudgeten för år 1949, vilken i sin helhet redovisades i bilag 2 till Bil. 1: Inkomsterna, kunde man för innevarande år räkna med samhällsekonomisk balans, d. v. s. jämvikt mellan det totala utbudet och den totala efterfrågan i samhället. Balansen betingades av förutsedda förändringar i förhållande till föregående år beträffande flertalet av nationalbudgetens poster. Sålunda upptog nationalbudgeten en produktionsökning med 400 miljoner kronor och en importminskning med 600 miljoner kronor. Såsom resultat av dessa förändringar skulle tillgången av varor och tjänster under året minska med 200 miljoner kronor. För att hålla nere efterfrågan vid motsvarande nivå förutsatte nationalbudgeten en nedskärning av investeringsverksamheten med 300 miljoner kronor. Å andra sidan komme enligt budgeten den inhemska försörjningen att belastas därigenom, att exporten måste ökas med 100 miljoner kronor för att bringa balans i betalningsförbindelserna med utlandet. Även det allmännas förbrukning av varor och tjänster finge väntas innebära ökade anspråk på tillgängliga resurser. Den privata konsumtionen skulle enligt prognosen i princip förbli oförändrad tack vare den för året gällande inkomststabiliseringen och det genom inbetalningen av kvarstående skatt skärpta skattetrycket. I nationalbudgeten räknades vidare med en förbättring i försörjningen jämfört med år 1948 till följd av att föregående års lagerökning antagits upphöra. Med hänsynstagande till samtliga förändringar på efterfrågesidan skulle enligt nationalbudgeten den totala efterfrågan i samhället nedgå med 200 miljoner kronor eller med samma belopp som den kalkylerade minskningen i varutillgången. På detta sätt skulle följaktligen jämvikt uppkomma mellan löpande varutillgång och efterfrågan. Såsom dåvarande chefen för finansdepartementet framhöll i finansplanen innebär detta med andra ord, att det s. k. inflationsgapet skulle ha försvunnit.

Vid en i augusti företagen avstämmning av 1949 års nationalbudget mot den faktiska utvecklingen under första halvåret, vilken under titeln »Utredningar i anslutning till 1949 års nationalbudget» offentliggjorts såsom nr 36 i serien statens offentliga utredningar, har det visat sig, att det hittillsvarande utfallet av budgeten i stort sett motsvarat beräkningarna. Förhandenvaron av samhällsekonomisk balans har således bekräftats. Utvecklingen har närmast blivit något gynnsammare än vad man ansåg sig kunna vänta vid tidpunkten för statsverkspropositionens framläggande.

Med hänsyn till ifrågavarande budgetavstämnings betydelse för bedömningen av det rådande läget torde jag här få lämna en redogörelse för densamma.

Utvecklingen hittills i år har kännetecknats av hög sysselsättning och ett otillfredsställt behov av arbetskraft inom vissa områden. Arbetslösheten har legat på ungefär samma låga nivå som i fjol. En viss minskning av bristen på arbetskraft har dock inträtt, bland annat framträdande i arbetsförmedlingsstatistiken. Sålunda har antalet platsansökningar per antal lediga platser varit större än motsvarande tal under år 1948. Särskilt framträdande har förändringen varit beträffande såväl tillgång som efterfrågan på arbetskraft till skogsbruket. Bortsett från vissa branscher, där särskild uppmärksamhet är påkallad, torde arbetsmarknadsläget jämväl under återstoden av året komma att präglas av hög sysselsättning.

I fråga om produktionen finnes anledning förmoda, att utvecklingsbetingelserna blivit gynnsammare än som förutsågs, när 1949 års nationalbudget föregående höst uppgjordes. Den förbättrade allmänna ekonomiska balansen under år 1949 jämfört med tidigare år synes ha medfört ett mera effektivt utnyttjande av arbetskraft och anläggningar. Efterkrigsårens omfattande investeringar ha börjat mogna fram såsom ökad produktivitet. Det har dock icke varit möjligt att på grundval av hittills tillgängligt statistiskt material precisera en ny siffra för bruttonationalproduktens stegring mellan år 1948 och år 1949. Man anses likväl kunna utgå från att den totala produktionsökningen inom landet blivit större än som tidigare beräknats.

Beträffande produktionsresultatet inom näringslivets olika sektorer vill det synas, som om jordbruksproduktionen ungefär motsvarar den ursprungliga nationalbudgetuppskattningen. Enligt denna borde man kunna räkna med ett något större bidrag till nationalprodukten från jordbruket under år 1949 än under år 1948. Visserligen peka skörderapporterna på en mindre försämring gentemot föregående år, men i stället har animalieproduktionen väsentligen stegrats mellan första halvåret 1948 och första halvåret 1949. Denna stegring har i huvudsak haft karaktären av en återhämtning i förhållande till den osedvanligt låga produktionsnivån under år 1948. Återhämtningen under första halvåret synes dock nu i stort sett vara avslutad. Även för andra halvåret 1949 bör emellertid en viss ökning av animalieproduktionen kunna inträda i förhållande till motsvarande period 1948. Under året i dess helhet kommer därför animalieproduktionen att ligga väsentligt över föregående års resultat.

Vad därefter angår industrien har dess produktion under första halvåret varit ungefär tre procent större än under samma tid 1948. En stagnation har emellertid därefter inträtt, närmast sammanhängande med en tillbakagång inom gruppen massa- och pappersindustri, medan produktionen inom övriga industrigrenar fortsatt att öka. I fråga om produktiviteten medger hittills föreliggande material icke någon egentlig statistisk bedömning av utvecklingen. I betraktande av att sysselsättningen inom industrien i praktiken varit oförändrad mellan första halvåren 1948 och 1949, samtidigt som produktionsvolymen under denna period som nyss anförts stigit med tre procent, synes det icke vara ogrundat att räkna med en fortsatt tendens till produktivitetsstegring inom industrien.

Ökningen i produktionen har icke åtföljts av en uppgång i k o n s u m t i o n e n. Under första halvåret i år har konsumtionen nämligen i stort sett stabiliserats på samma nivå som under första halvåret 1948. Att döma av socialstyrelsens omsättningsstatistik, vilken är den viktigaste källan vid studiet av konsumtionsutvecklingen, har den markanta stegring av konsumtionen, som fortgått sedan flera år tillbaka, nu stagnerat.

Konsumtionsutvecklingen kan jämföras med utvecklingen på i n k o m s t b i l d n i n g e n s område och då främst med förändringar i fråga om lönerna. I den ursprungliga nationalbudgeten uppskattades löneglidningen under 1949 till omkring tre procent, huvudsakligen till följd av ökade ackordsersättningar i samband med höjd arbetsintensitet och stegrad effektivitet tack vare mekanisering och övriga förbättringar beträffande driften. Vid avstämningen tillgängliga uppgifter ha ej givit anledning till ändring av denna uppskattning.

Det har icke varit möjligt att i samband med avstämningen av nationalbudgeten erhålla någon säker grund för bedömningen av den genomsnittliga utvecklingstendensen hos det enskilda s p a r a n d e t. Visserligen har det s. k. synliga sparandet i form av banksättningar på sparräkningar undergått en betydande ökning mellan år 1948 och år 1949. Ökningen av banksättningarna utgör dock till stor del endast avspeglningar av de omkastningar på penning- och kapitalmarknaden som ägt rum under denna tid. Några bestämda slutsatser om ökningen av det individuella sparandet ha därför icke kunnat dragas. Föreliggande data peka dock på att det föreligger en ur balanssynpunkt gynnsam tendens på sparandefronten. Även en jämförelse mellan inkomstutvecklingen å ena sidan och konsumtionsvolymen å andra sidan gör det antagligt, att sparandet tenderar att öka och därigenom förbättra jämvikten mellan tillgången och efterfrågan i samhället. Därjämte har utvecklingen på s k a t t e o m r å d e t inverkat dämpande på konsumtionsefterfrågan. I detta avseende har främst inbetalningen av kvarstående skatt varit av betydelse.

Redogörelsen för konsumtionsutvecklingen har visat, att anspråken på den löpande varutillgången för konsumtionsändamål i full överensstämmelse med de ursprungliga planerna varit oförändrade sedan föregående år. Ej heller efterfrågan från i n v e s t e r i n g s s e k t o r n har rubbat pla-

nerna. Enligt nationalbudgeten förutsattes, som tidigare nämnts, de totala investeringarna i samhället under år 1949 komma att nedgå med 300 miljoner kronor i förhållande till föregående år. Utvecklingen under första halvåret har också givit anledning förmoda, att prognosen i stort sett kommer att bekräftas. Visserligen synes man få räkna med något större minskning av investeringarna i maskiner och andra verkstadsprodukter än som beräknats i samband med 1949 års nationalbudget, men de genom byggnadstillståndsgivningen kontrollerade investeringarna ha i stället fått en något större omfattning än som från början planerats. Spänningen mellan investeringsbenägenheten och den tillåtna investeringsverksamheten är alltså betydande. Någon avmattning i investeringsviljan inom industrien synes dock ha inträtt att döma av en jämförelse mellan ansökningarna om byggnadstillstånd under första halvåret 1949 och motsvarande ansökningar förra året.

Den utveckling i riktning mot förbättrad samhällsekonomisk balans, som de nu redovisade förändringarna beträffande produktion, inkomstbildning, sparande och konsumtionsvaruefterfrågan samt investeringsverksamhet lett till, har även givit utslag på prisområdet. Prisu t v e c k l i n g e n inom landet har hittills under året i jämförelse med andra länder uppvisat en anmärkningsvärd stabilitet i fråga om både partiprisnivån och levnads-kostnadsnivån. Såväl partipriser som levnads-kostnader voro vid tidpunkten för nationalbudgetavstämningen praktiskt taget desamma som för ett år sedan. Av en utredning, som priskontrollnämnden verkställde i anslutning till avstämningen, vilken ägde rum före nedskrivningen den 19 september av den svenska kronan i förhållande till vissa utländska valutor, framgick, att sannolikheten vid utredningstillfället talade för att prissänkningarna på konsumtionsvaruområdet under andra halvåret 1949 borde bli av något större omfattning än prishöjningarna. Detta skulle innebära, att de svenska levnads-kostnaderna under andra halvåret skulle komma att sjunka något för varor utanför jordbruksområdet.

På u t r i k e s h a n d e l n s område ha däremot vissa förskjutningar inträtt i prisläget. För Sveriges del ha dessa förskjutningar gått i oförmånlig riktning. Enligt de i samband med avstämningen företagna beräkningarna, vilka som nyss framhållits utförts före krondevalveringen, ha exportvarorna sjunkit i pris, medan importvarorna stigit. Våra prisrelationer i förhållande till utlandet ha alltså, oavsett devalveringen, försämrats. Detta har fått till följd, att vi måste exportera mer än som beräknats i den ursprungliga nationalbudgeten för att kunna betala den import som planerats. Enligt ifrågavarande beräkningar skulle det på grund av den vid dåvarande tidpunkt konstaterade försämringen av prisrelationerna i vår utrikeshandel uppkomma en extra belastning på den inhemska försörjningen av storleksordningen 250 miljoner kronor jämfört med den ursprungliga nationalbudgeten.

Exportvolymen har under första halvåret 1949 varit 12 procent större än för första halvåret 1948. Samtidigt har importvolymen reducerats med 19 procent. Tack vare denna utveckling har handelsbalansen praktiskt ta-

get varit i jämvikt. En balans för samtliga löpande betalningar med utlandet uppvisar för första halvåret t. o. m. ett, låt vara obetydligt, överskott. Under första halvåret 1948 gav däremot bytesbalansen ett underskott på närmare 500 miljoner kronor.

Tack vare handelsbalansens förbättring har läget på valutaområdet svängt om. Riksbankens valutareserv har från årets början fram till den 10 oktober stigit med 366 miljoner kronor, under det att den motsvarande period förra året sjönk med 315 miljoner kronor. Den ökning av riksbankens valutareserv, som ägt rum i år, betingas emellertid till 125 miljoner kronor av den uppräknade av reserven som föranletts av krondevalveringen.

Belastningen på den inhemska försörjningen till följd av att en större mängd exportvaror än väntat åtgår för att betala den i importplanen förutsatta importen, kompenseras genom utvecklingen beträffande lagerhållningen inom landet. Konjunkturutvecklingen under innevarande år synes nämligen medföra en viss lageravveckling. I nationalbudgeten för år 1949 har det däremot antagits, att några lagerförändringar icke skulle äga rum under året, totalt sett. Företagare inom olika led av produktion och distribution sträva emellertid på grund av utsikterna för prisfall att åstadkomma en minskning av lagren. Den nedgång i lagerhållningen, som man sålunda synes få räkna med, i förening med den omständigheten, att den nu tillgängliga lagerstatistiken för år 1948 gett vid handen, att lagren under förra året ökat avsevärt mer än vad man räknat med vid uppgörandet av nationalbudgeten, innebär ett icke oansenligt tillskott till den löpande försörjningen under innevarande år jämfört med de ursprungliga kalkylerna.

Jämvikten i den svenska ekonomien har även spritt sig till penning- och kapitalmarknaden. Den tidigare tendensen till åtstramning av likviditeten och stegring av räntesatserna har upphört. Under inflytande av olika omständigheter har tillgången på betalningsmedel ökat. Detta har kunnat avläsas i en stegring av affärsbankernas tillgodohavanden i riksbanken ävensom i fallande räntesatser. Riksbanken har kunnat upphöra med sina tidigare obligationsköp i räntestödande syfte och har i stället övergått till att sälja obligationer. Inlåningen hos affärs- och sparbankerna har vuxit. Ökningen har koncentrerats till kapital- och sparkasseräkningarna. Till stor del betingas tillväxten av en överflyttning från uppsägningsräkningarna eller andra inlåningsräkningar till följd av höjda inlåningsmaxima för sparräkningarna m. m. Oavsett detta har emellertid en ökning av den totala inlåningen ägt rum. Samtidigt har affärsbankernas utlåning gått ned, vilket dock delvis berott på att lånen övertagits av andra kreditinstitut. Av betydelse i detta sammanhang torde vidare ha varit den restriktiva kreditpolitik som bankerna numera tillämpa.

Redogörelsen för den verkställda nationalbudgetavstämningen vittnar om en på det hela taget gynnsam ekonomisk utveckling under den hittillsvarande delen av året. De gynnsamma utvecklingstendenserna betingas emellertid i avgörande mån av de särskilda åtgärder som vidtagits för att ernå samhällsekonomisk balans. Man får därför icke göra sig överdrivna före-

ställningar om vad läget medger. Utrymmet för standardhöjningar är ännu så länge mycket begränsat. Det gäller därför att skapa förutsättningar för att den inledda utvecklingen får fortgå ostört, så att en definitiv förbättring av den samhällsekonomiska balansen uppnås. Endast därigenom kan en hållbar grund för större ekonomisk rörelsefrihet skapas.

Med denna utgångspunkt upptog regeringen under augusti överläggningar med arbetsmarknadens och jordbrukets organisationer i syfte att skapa underlag för en fortsatt ekonomisk stabiliseringspolitik under år 1950. En principuppställning i frågan träffades sedermera den 8 september vid en gemensam överläggning mellan regeringen och delegationer från *Sveriges lantbruksförbund*, *riksförbundet landsbygdens folk*, *landsorganisationen i Sverige* och *tjänstemännens centralorganisation*. Delegationerna enades därvid om att rekommendera sina huvudmän att fortsätta stabiliseringspolitiken under år 1950 enligt samma grunder som i år. Rekommendationen hade även avseende på frågan om bindningen av statstjänstemännens rörliga tillägg. Denna fråga torde emellertid få upptagas i annat sammanhang. I stabiliseringsuppställningen inrymdes vidare en överenskommelse mellan regeringen och jordbrukarnas organisationer angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område. Sistnämnda fråga kommer senare denna dag att anmälas av chefen för jordbruksdepartementet.

Den sålunda träffade principuppställningen förutsatte en fortsatt prisstabilitet. Möjligheterna härtill bedömdes såsom goda. Med hänsyn till den devalvering av svenska kronan i förhållande till dollarn och vissa övriga valutor, som skedde den 19 september 1949 i anslutning till devalveringen av det engelska pundet och en rad andra valutor, ha dessa möjligheter delvis kommit i ett nytt läge. Växelkursen mellan svenska kronor och amerikanska dollars har höjts från 3,60 kronor till 5,18 kronor per dollar eller med 43,9 procent. I nedanstående tabell angivas de före och efter krondevalveringen av riksbanken noterade valutakurserna samt den procentuella förändringen av dessa.

	Säljkurs 17 sept.	Säljkurs 17 okt.	Ökning i procent
1 Pund sterling (London)	14: 50	14: 50	—
1 Dollar (New York)	3: 60	5: 18	43,9
100 Francs (Paris)	1: 33	1: 49	12,0
100 Belgiska francs (Bryssel)	8: 225	10: 37	26,1
100 Francs (Schweiz)	83: 70	118: 50	41,6
100 Floriner (Amsterdam)	135: 90	136: 55	0,5
100 Kronor (Köpenhamn)	75: 05	75: 05	—
100 Kronor (Oslo)	72: 55	72: 55	—
100 Kronor (Reykjavik)	55: 54	55: 54	—
100 Finska mark (Helsingfors)	2: 27	2: 27	—
100 Tjeckoslov. kronor (Prag)	7: 21	10: 37	43,8
100 Escudos (Lissabon)	14: 50	18: 15	25,2
1 Dollar (Canada)	3: 60	4: 71	30,8
100 Cruzeiros (Rio de Janeiro)	19: 75	28: 35	43,5

De nya kursförhållandena innebära, att den svenska kronans värde i förhållande till dollar och därmed också i förhållande till guld reducerats till 69¹/₂ procent av dess värde enligt den sedan apprecieringen 1946 gällande kursen. Om emellertid förändringen av dollarkursen bedömes mot bakgrunden av hela den svenska valutapolitiken sedan andra världskriget och den nya kursen därmed sättes i relation till den kurs, som gällde från 1938 till 1946, nämligen 4,20 kronor, innebär den nya noteringen i förhållande till denna kurs en sänkning av kronans dollar- och guldvärde till omkring 81 procent eller med 19 procent.

Den partiella devalveringen av den svenska kronan medför stegrade kostnader i kronor räknat för vissa delar av vår import och utgör därmed i viss mån en komplikation i stabiliseringspolitiken.

Den hittillsvarande inkomststabiliseringen har varit knuten till förutsättningen att levnadskostnaderna i allt väsentligt icke stegras. Den fortsatta inkomststabilitet, som synes erforderlig under det kommande året, synes icke heller kunna åvägabringas med mindre denna förutsättning alltjämt kan upprätthållas. Om importprisstegringar sloge igenom i form av höjda levnadskostnader, skulle underlaget för en fortsatt inkomststabilisering rubbas. Den av devalveringsprisstegringen betingade ökningen av levnadskostnaderna skulle i första hand leda till att den automatiska lönerörligheten för statstjänstemän m. fl. sattes i funktion. En fortsatt inkomststabilisering för de stora samhällsgrupper, för vilka lönerna bestämmas avtalsmässigt, synes under sådana förhållanden icke möjlig. Ett villkor för de olika samhällsgruppernas anslutning till en stabilisering av inkomstläget har varit, att inkomststabiliseringen omfattar alla grupper i samhället. En levnadskostnadsökning med därav betingad automatisk inkomststegring för vissa grupper skulle med säkerhet beteckna inledningen till en allmän höjning av den nominella inkomstnivån. Detta skulle i sin tur leda till ett ökat tryck på prismetern. Betingelserna för en ny, successiv pris- och lönestegringsprocess skulle därmed vara för handen.

Den förändring i vårt läge, som devalveringen inneburit, synes dock icke böra föranleda en förändring av vår ekonomiska politik. Med hänsyn till de resultat, som hittills uppnåtts, synas starka skäl alltjämt föreligga, att upprätthålla en fortsatt stabiliseringspolitik. Det torde finnas anledning förvänta, att den av devalveringen föranledda prisstegringen i viss mån kan vara av övergående art. Det synes icke uteslutet, att de prissänkningstendenser på världsmarknaden, som gjort sig gällande under det senaste året, visa sig vara av sådan styrka, att de även fortsättningsvis komma att göra sig gällande, om än tillfälligt avbrutna till följd av valutadevalveringarna. Jag vill i detta sammanhang erinra om att i samband med tullförhandlingarna i Annecy preliminär överenskommelse träffats rörande vissa tullsänkningar, vilka riksdagen senare kommer att få taga ställning till. De strävanden till främjande av handeln mellan Marshall-länderna, som nu pågå, ha vidare ansetts kunna komma att leda till ett ökat varuutbyte med ökad

konkurrens och därmed prissänkningar som följd. Om den av devalveringen betingade omedelbara prisstegringen nu tillätes slå igenom i full utsträckning på levnadskostnaderna, skulle detta kunna innebära, att även prisstegringar av mera tillfällig art skulle leda till en höjning av den svenska pris- och kostnadsnivån, vilken lätt skulle kunna bli bestående. Vår internationella konkurrensförmåga skulle därigenom allvarligt försämrans.

För exportindustriens vidkommande innebär devalveringen förbättrade avsättningsförhållanden närmast i de länder, som icke devalverat eller gjort detta i mindre utsträckning än Sverige. Även om hänsyn toges till den kostnadsökning, som kan föranledas av importfördyringen, kunna ökade vinster uppkomma. Hänsyn härtill torde få tagas bland annat vid övervägandena rörande fortsatt vinstutdelningsbegränsning och avsättning till spärkonto.

Förutsättningar för en fortsatt stabiliseringspolitik kunna skapas genom införandet av subventioner på vissa områden. Även en fortsatt effektiv priskontroll utgör självfallet ett viktigt led härutinnan. Jag torde få erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 7 oktober 1949, med hänsyn till de särskilda förhållanden som uppkommit i samband med nedsättningen av den svenska kronans yttre värde, bemyndigat de prisreglerande myndigheterna att intill utgången av innevarande år göra avsteg från tillämpningen av återanskaffningsprisprincipen, i den mån därigenom prishöjningar på viktiga konsumtionsvaror kunna förhindras utan att vederbörande producenters eller återförsäljares behöriga intressen åsidosättas. I samma beslut har Kungl. Maj:t förklarat sig vilja framdeles, efter framställning av priskontrollnämnden, meddela beslut huruvida bemyndigandet skall gälla även efter utgången av 1949. Denna åtgärd är avsedd att vara av tillfällig natur och bör kunna avvecklas i den mån en ny prisstabilitet uppnåtts. Det bör i detta sammanhang erinras om att det åligger priskontrollen att, med tillämpning av gällande provisoriska direktiv för den prisreglerande verksamheten, i all möjlig utsträckning åstadkomma prissänkningar genom utnyttjandet av övernormala vinster och marginaler och i fall av monopolistiskt bestämd prissättning.

Den av devalveringen framkallade prisstegringstendensen torde emellertid få i huvudsak motverkas genom tillgripandet av direkta subventionsåtgärder, innefattande såväl utvidgning av redan utgående subventioner som införande av nya.

De principiella betänkligheterna mot en subventionering ha understrukits vid varje tillfälle, då riksdagen haft att taga ställning till frågan om anvisande av medel till subventionering av införseln av vissa varor under folkhushållningsdepartementets huvudtitel och de torde icke här behöva ytterligare utvecklas. Emellertid kunna särskilda förhållanden föreligga som göra en subventionering motiverad trots de invändningar ur principiell synpunkt, som kunna resas däremot. I rådande läge torde särskild hänsyn böra tagas till följande omständigheter.

Man får utgå från att det internationella prisläget en tid framöver kom-

mer att kännetecknas av en betydande oklarhet. Såsom jag redan i det föregående antytt, torde man kunna räkna med att den av devalveringen betingade importprisstegringen beträffande vissa marknader och till viss grad är av övergående natur. I fråga om vissa spekulativt betonade prisstegringar i omedelbar anslutning till den allmänna valutadevalveringen torde en relativt snabb återgång kunna förväntas. Det är icke heller uteslutet, att vissa ytterligare länder så småningom kunna bli nödsakade att företaga en devalvering. Å andra sidan torde böra framhållas, att på något längre sikt även inflatoriska tendenser med stegrade exportpriser kunna komma att göra sig gällande i devalverande länder, därest den av devalveringen framkallade importfördyringen tillåtes medföra en mera allmän höjning av pris- och lönenivåerna.

En subventionering tills vidare av de importprisstegringar, som i mera väsentlig grad påverka levnadskostnaderna, synes erbjuda möjligheter till en smidig anpassning till prisförändringarna på världsmarknaden inom ramen för ett fast pris inom landet. Därigenom undvikas kastningar i den inhemska prisnivån. Vid inträdande prisförändring kan en häremot svarande motvägande ändring i den utgående subventionen omedelbart företagas. En successiv anpassning av subventionen kan även ske i mån av en förbättring av dollarbalansen med därav följande möjligheter till överflyttning av inköp från dyrare till billigare marknader.

Möjligheterna att genom en subventionering motväga devalveringens återverkningar på levnadskostnaderna äro emellertid i viss mån begränsade. Det synes knappast möjligt, bland annat av tekniska skäl, att genomföra en subventionering, som omfattar alla de importvaror, vilkas priser äro av någon betydelse för levnadskostnaderna. På vissa punkter får man därför räkna med att inträdande importprisstegringar komma att slå igenom på levnadskostnaderna. Med hänsyn härtill kunna vissa ytterligare, kompenserande subventionsåtgärder komma att erfordras för att den nödvändiga stabiliteten i levnadskostnaderna skall kunna ernås. Dessa åtgärder torde i så fall böra avvägas på ett sådant sätt att de åstadkomma ett önskvärt ökat indexutrymme och därigenom neutralisera såväl en säsongmässig uppgång av vissa priser som nu oförutsebara sekundära verkningar av devalveringen.

De i nuvarande läge erforderliga kompenserande prissänkningarna på vissa varuområden kunna åstadkommas ej blott genom subventionering utan även genom slopande eller sänkning av vissa indirekta skatter. De indirekta skatterna äro emellertid föremål för översyn av den pågående skatteutredningen och resultaten av denna utrednings överväganden synas icke böra föregripas genom att några förslag i angivna hänseenden nu framläggas. Det torde bli va anledning att återkomma till dessa frågor i statsverkspropositionen till nästkommande års riksdag.

Genomförandet av de förslag till subventioner avseende såväl att eliminera importprisstegringar som att skapa möjligheter till ytterligare prissänkningar på vissa områden, varom t. f. chefen för folkhushållningsdepartementet senare denna dag kommer att göra hemställan, och av det förslag

till överförande av tull och skatt å kaffe till clearingkassa för kaffe, varom jag i det följande hemställer, innebär en nettoutgift för statsverket för innevarande budgetår på tillhopa cirka 190 miljoner kronor och en motsvarande minskning av budgetöverskottet, därest hela det äskade beloppet skulle behöva tagas i anspråk. Även om det i och för sig måste vara angeläget att i nuvarande situation undvika en minskning av budgetöverskottet, synes det dock uppenbart, att olägenheterna av en viss reduktion av detta överskott för att bestrida kostnaderna för en subventionering under en övergångsperiod i syfte att motverka den av devalveringen betingade stegringen i levnadskostnaderna måste te sig avgjort mindre än de olägenheter för vårt lands ekonomi på lång sikt, som ett uppdrivande av den svenska kostnadsnivån innebure.

Vissa utredningar ha verkställts rörande devalveringens verkningar på den svenska prisnivån. Med hänsyn till den oklarhet, som i flera avseenden kännetecknar det nuvarande internationella prisläget, måste emellertid resultaten av dessa utredningar betecknas såsom i viss mån osäkra. Det torde dock vara lämpligt att i detta sammanhang redogöra för huvudlinjerna i de vunna resultaten. Av praktiska skäl ha undersökningarna i huvudsak måst begränsas till en genomgång av varor, som spela en mera betydande roll i den svenska importen och för levnadskostnaderna.

Utgångspunkten för de företagna undersökningarna har i korthet varit följande resonemang beträffande de pristendenser, som i och med devalveringen kunna antagas göra sig gällande på olika marknader.

Priserna på ett stort antal av de varor, som komma från länder, som icke alls eller blott i mindre grad devalverat, komma till en början att automatiskt stiga med ett belopp, motsvarande kursändringarna. Under de första månaderna efter devalveringen torde man även få räkna med att priserna på åtskilliga varor från de devalverande länderna komma att stiga. Detta gäller speciellt stapelvaror med världsmarknadsnotering. I detta sammanhang torde även få erinras om förekomsten av kontrakt avseende en längre tidsperiod, där priserna fixerats i dollar oavsett i vilken valuta betalning skall erläggas. Under en andra, längre men svårfixerbar tidsperiod kunna vissa varor från framför allt de devalverande länderna väntas stiga ytterligare i pris. Detta sammanhänger dels med höjda råvarupriser, dels med eventuella löneökningar i vederbörande länder. Samtidigt med dessa prishöjningar torde, såsom förut berörts, vissa pristryckande tendenser göra sig gällande. De tendenser till minskad efterfrågan på den svenska marknaden, som redan framträtt, torde även verka i samma riktning.

Vid bedömningen av devalveringens inverkan på de svenska importpriserna böra slutligen beaktas möjligheterna att, i mån av dollarbalansens förbättring på grund av genom devalveringen möjliggjord ökad export på dollarmarknader, överflytta inköp av vissa varor från dyrare till billigare marknader. Genom dylika överflyttningar skulle i vissa fall relativt betydande kostnadssänkningar kunna ernås.

De verkställda utredningarna ge sammanfattningsvis vid handen, att levnadskostnaderna — under förutsättning att inga särskilda åtgärder i prisnedhållande syfte vidtagas — kunna antagas undergå en ökning, som kan uppskattas till omkring $1\frac{1}{2}$ procent, motsvarande omkring $2\frac{1}{2}$ enheter i socialstyrelsens levnadskostnadsindex med år 1935 som bas. Denna stegring skulle emellertid icke komma att inträda omedelbart utan ske successivt under viss tidrymd. De varuslag, som i främsta rummet kunna förväntas betinga en uppgång i levnadskostnaderna, äro kaffe, tobak, bränsle, hudar och bomull. I fråga om vissa varor, som för närvarande äro föremål för clearingförfarande från livsmedelskommissionens sida eller för centrala inköp av Svenska spannmålsaktiebolaget, exempelvis konstgödselmedel samt spannmål och fodermedel, föreligga möjligheter att genom utvidgat clearingförfarande respektive med anlitande av anslaget till kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet bibehålla oförändrade priser. Berörda frågor komma senare denna dag att anmälas av chefen för jordbruksdepartementet.

Beträffande en del andra varor av större betydelse i importen såsom oljor, kemikalier, kautschuk, bomullsgarner, tackjärn, handelsjärn och metaller har pristendensen under det senaste året varit fallande. De prisstegringar, som kunna inträda på dessa varor, motvägas därför åtminstone i huvudsak av tidigare skedda sänkningar. En prisuppgång på dessa områden kan antagas i väsentlig grad komma att innebära ett återförande av prisnivån till läget för ett år sedan. Då de under senaste året skedda råvaruprissänkningarna i allmänhet icke torde ha slagit igenom på färdigvarornas priser, synas eventuella prishöjningar på här angivna områden spela en underordnad roll med hänsyn till den allmänna prisnivån och särskilt till levnadskostnadsnivån.

Resultaten av de verkställda utredningarna tyda närmast på att de mera omedelbara verkningarna av devalveringen på den svenska prisnivån bliva begränsade. Av väsentlig betydelse härvidlag är självfallet den höga grad av självförsörjning på livsmedelsområdet, som föreligger i vårt land. Av betydelse är vidare, att vår import från dollarländerna till följd av dollarbristen starkt begränsats. Den import därifrån, som äger rum, omfattar i stor utsträckning råvaror och maskiner, som i relativt ringa grad påverka den allmänna prisnivån och särskilt levnadskostnaderna.

T. f. chefen för folkhushållningsdepartementet kommer senare denna dag att framlägga förslag om äskande å tilläggsstat I för innevarande budgetår av medel för subventionering av vissa varor.

Dessa förslag innefatta jämväl inrättande av clearingkassa för kaffe. Detta innebär bland annat, att till en clearingkassa för kaffe skulle överföras tull, tilläggstull och skatt å kaffe. I det följande gör jag hemställan härom.

Beträffande beskattningen av kaffe torde här få lämnas följande upplysningar angående beskattningens närmare utformning och statsverkets inkomster av beskattningen.

Sedan lång tid tillbaka har kaffe varit föremål för beskattning i form av finanstill. Sålunda utgår enligt 1929 års tulltaxa tull för orostat kaffe (tulltaxenr 73; stat. nr 153) med 30 öre och för rostat kaffe (tulltaxenr 74; stat. nr 154) med 42 öre per kilogram. Dessa tullsatser ha tillämpats från och med den 1 september 1939. Härtill kommer emellertid tilläggstill enligt förordningen den 31 januari 1932 (nr 15) med tillägg till gällande tulltaxa. Tilläggstillen utgör för orostat kaffe 15 öre och för rostat kaffe 18 öre per kilogram.

Enligt beslut av 1939 års urtima riksdag utgår därjämte en särskild skatt för kaffe samt kaffesurrogat med tillsats av kaffe, som införs till riket. Bestämmelserna härom äro upptagna i förordningen den 22 december 1939 (nr 877) om skatt å kaffe. Denna skatt utgick ursprungligen med 65 öre för kilogram för orostat kaffe och med 80 öre för kilogram för rostat kaffe samt kaffesurrogat med tillsats av kaffe. Genom beslut av 1946 års höstriktdag sänktes emellertid skatten i syfte att förhindra en eljest oundviklig höjning av konsumentpriset på kaffe (se propositionen nr 357/1946, bevillningsutskottets utlåtande nr 55/1946, riksdagens skrivelse nr 503/1946 samt SFS 1946: 698 och 699). Efter nämnda skattesänkning, som trädde i kraft den 23 november 1946, utgår skatten för orostat kaffe med 35 öre för kilogram och för rostat kaffe samt kaffesurrogat med tillsats av kaffe med 45 öre för kilogram.

I enlighet härmed utgå för närvarande tull, tilläggstill och skatt å kaffe med följande belopp.

	Tull	Tilläggstill öre per kilogram	Skatt	Summa
Orostat kaffe.....	30	15	35	80
Rostat kaffe.....	42	18	45	105

Avkastningen av tullen (inklusive tilläggstillen) och skatten å kaffe framgår av följande tablå.

Budgetår	Debiterad tull för orostat kaffe milj. kr.	Skatten å kaffe milj. kr.
1938/39	23,6	
1939/40	24,6	14,8
1940/41	13,0	21,1
1941/42	4,1	7,4
1942/43	3,5	9,2
1943/44	7,3	9,2
1944/45	10,3	14,6
1945/46	18,0	23,6
1946/47	21,9	24,6
1947 48	18,4	15,1
1948 49	15,3	12,3

I riksstaten för budgetåret 1949/50 har inkomsten av skatten å kaffe beräknats till 11 miljoner kronor.

I fråga om priserna på tobak torde böra nämnas, att tobaksmonopolet sedan en lång följd av år tillämpat återanskaffningsprisprincipen vid kalkyleringen av tobaksvarornas utförsäljningspriser. Med hänsyn till USA-rå-

tobakens stora andel i tobaksmonopolets tillverkningar skulle med tillämpning av sagda princip devalveringen medföra fördyring av tobaksmonopolets tillverkningskostnader, en fördyring som vid oförändrad prissättningsmetod i sin tur skulle föra med sig icke oväsentliga prishöjningar å tobaksvarorna. Att någorlunda exakt fastställa merkostnaden för tobaksmonopolet på grund av devalveringen är icke möjligt, förrän klarhet erhållits om prisutvecklingen på de olika råtobaksmarknaderna både i USA och övriga delar av världen. Om man emellertid räknar med att priserna i dollar på råtobaksmarknaderna i USA bliva oförändrade efter devalveringen, torde enligt uppgift av tobaksmonopolet merkostnaden under år 1950 för den nordamerikanska andelen i råtobaksförbrukningen röra sig om cirka 8 miljoner kronor.

Det bör emellertid beaktas, att tobaksmonopolets lager av råtobak vid utgången av innevarande år äro av sådan storleksordning, att de beräknas vid oförändrad konsumtion genomsnittligt motsvara ungefär $1\frac{3}{4}$ års förbrukning. Med hänsyn till angelägenheten av att i nuvarande läge undvika en prishöjning å tobak och mot bakgrunden av anförda uppgifter rörande lagerställningen synes den hittills av tobaksmonopolet tillämpade återanskaffningsprisprincipen tills vidare kunna sättas ur kraft i likhet med vad som — med stöd av Kungl. Maj:ts förut omnämnda bemyndigande åt de prisreglerande myndigheterna att i vissa fall göra avsteg från återanskaffningsprisprincipen — kan komma att gälla för andra delar av näringslivet. Med hänsyn härtill torde några särskilda åtgärder för att motverka en prisstegring på tobaksvaror av inhemsk tillverkning tills vidare icke vara erforderliga.

Jag torde i sammanhang med nu berörda frågor slutligen få anmäla, att statens livsmedelskommission ifrågasatt borttagande av den nu utgående margarinnaccisen å 8 öre för kilogram i syfte att därigenom i motsvarande mån minska anspråken på clearingkassan för fettvaror. Kommissionen har därvid åberopat en av kommissionens avdelning för animaliska produkter upprättad, den 23 september 1949 dagtecknad promemoria av följande lydelse.

PM

angående clearingkassan för fettvaror.

	Kronor
Kassabehållning den ³⁰ / ₆ 1949	28 400 000:—
<i>Beräknade inkomster under budgetåret 1949/50.</i>	
Clearingavgift för kokosolja 22 200 ton á 0,48 per kg	10 650 000:—
» » valolja 10 000 » á 0,60 per kg	6 000 000:—
» » stearin 400 » á 0,08 per kg	320 000:—
» » palmolja 2 000 » á 0,29 per kg	580 000:—
	17 550 000:—

Beräknade utgifter under budgetåret 1949/50.

	Kronor
Förlust på olja ur svenskt oljeväxtfrö av 1948 års skörd	16 160 000:—
Clearingersättning för margarin, 75 000 ton á 0,19611	14 700 000:—
	<hr/>
	30 860 000:—
<i>Kassabehållning den 30/6 1950</i>	15 090 000:—

Kassabehållningen per den 30 juni 1950 kan emellertid inte räknas såsom verklig tillgång. Clearingkassan belastas nämligen av kostnader för täckande av underskottet på 1949 års skörd av oljeväxtfrö, vilken skörd inlevereras och upparbetas under regleringsåret 1949/50 och till större delen även konsumeras under regleringsåret. Ifrågavarande underskott beräknas preliminärt till 35 miljoner kronor. Anledningen till att underskottet blir så stort är i första hand oljeväxtodlingens utökning under 1948/49 och i andra hand riksdagens beslut att sänka avräkningspriset för inhemska oljekakor från 50 till 40 kronor per deciton. Enbart sistnämnda beslut motsvarar en höjning av underskottet på i runt tal 10 miljoner kronor. I verkligheten kan alltså clearingkassan betraktas såsom likvidationsmässig. Emellertid täckes i realiteten underskottet på 1949 års odling först under regleringsåret 1950/51. Under detta regleringsår kan man beräkna inkomster till clearingkassan på i runt tal 20 miljoner kronor. Behållningen per den 30 juni 1950 med tillägg av inkomsterna under regleringsåret 1950/51 förslår alltså precis till att täcka underskottet på 1949 års oljeväxtskörd. Vidare framgår av uppställningen ovan, att vi för närvarande utbetala en clearingersättning för margarin på 19,6 öre per kilogram. Sannolikt får man väl räkna med en liknande clearingersättning även under 1950/51, och det skulle alltså erfordras ett tillskott av i runt tal 15 miljoner kronor till clearingkassan för att affärerna skola gå jämnt ihop under det året. Om margarinaccisen på 8 öre per kilogram borttages, kan clearingersättningen nedbringas till 11,6 öre per kilogram, vilket motsvarar en minskad belastning av clearingkassan för 1949/50 och 1950/51 av 12 miljoner kronor. Härav framgår, att borttagandet av accisen är ofrånkomligt, om kassan skall gå ihop.

Jag torde få erinra om att Kungl. Maj:t enligt förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror äger förordna om uttagande av accis å bl. a. margarin med högst 60 öre för kilogram. Enligt kungörelsen den 24 mars 1949, nr 79, utgår dylik accis för närvarande med 8 öre för kilogram. I den mån så finnes erforderligt med hänsyn till clearingkassans ställning och under förutsättning att riksdagen icke har något att erinra däremot torde accisen, på sätt livsmedelskommissionen föreslagit, böra tills vidare helt borttagas. Detta skulle med oförändrade utförsäljningspriser å margarin innebära en väsentlig och i dagens läge önskvärd minskning av anspråken på clearingkassan för fettvaror. Anmärkas må att den motsvarande sänkning av tullen å margarin, som automatiskt följer av accisens borttagande, i praktiken saknar betydelse.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Kungl. Maj:ts proposition nr 215.

att bemyndiga Kungl. Maj:t att intill den 1 juli 1950 i den utsträckning Kungl. Maj:t finner lämpligt besluta om överförande av tull, tilläggstull och skatt å kaffe till clearingkassa för kaffe.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Olof Särnmark.
